

נקוב, אע"פ שאח"כ כשהצמחים יגדלו הם יינקו מהקרקע והעציץ ייחשב כמחובר לארץ והפירות יהיו קדושים בקדושת שביעית מהתורה, מ"מ הזריעה עצמה היתה בהיתר, לפני שהחלה היניקה, ומה שבסופה של הזריעה תהיה יניקה אינה אוסרת את הזריעה מתחילתה. וא"כ ה"ה בנ"ד אע"פ שהעלים יתפשטו אח"כ ויהפכו את העציץ למחובר אין הדבר אוסר את הזריעה לכתחילה, ושלא כהאג"ט. אלא שגם הגרשז"א ר"ל רק שאין איסור מהתורה. אך מדרבנן גם דבר זה אסור.

ובנ"ד המדובר בבית ובקרקע מרוצפת וא"כ אין כאן יניקה מהקרקע (עיי' מאמרנו לעיל סי' י"א לענין קרקע מרוצפת או מעוקרת). ואם הקרקע אינה מרוצפת יש לפרוס ניילון מתחת לעציצים וברוחב סביר שגם אם יתפשטו העלים מעבר לעציץ, הניילון יחצוץ בינם לבין הקרקע.

אלא שכאמור קשה לומר שצמיחה הנעשית מאליה, אע"פ שתחילתה מכוחו של הנוטע, תיחשב למלאכה לענין שבת. ואולי יש לדמות צמיחה לאש, שאע"פ שהיא מתפשטת מאליה ע"י הרוח, מכיון שתחילתה ע"י האדם כל המשך התפשטותה מיוחס לאדם המבעיר. ועי' ירושלמי כתובות (פ"ג ה"א) שהמדליק גדיש בשבת חייב על כל שיבולת ושיבולת, וא"כ ה"ה בנטיעה בשבת הוא חייב על התפשטות העלים בשבתות הבאות. מיהו יש לחלק. שם ההדלקה היתה באיסור לכן גם התפשטות האש, ואע"פ שהיא מאליה אף היא אסורה. אך הנוטע בעציץ שאינו נקוב אין כאן איסור, א"כ ההתפשטות אף היא אינה נחשבת למלאכה. וא"כ ה"ה בשביעית, אם נטע בהיתר ההתפשטות לא תיחשב למלאכה האסורה בשביעית אלא לדבר הנעשה מאליו.

ונראה כדברי הגרשז"א במנחת שלמה (ה"א סי' מ') שמהתורה מותר לזרוע בעציץ

סימן טז

דשנים אטי תמס

שצבי בתוכו. והק' עליו הר"ן הר"ז פס"ר דניח"ל? כלומר כשאדם עושה פעולה מותרת, ואגבה נעשית פעולה אסורה, לדעת הרשב"א הדבר אסור. וה"ה כאן אע"פ שהשקאה מותרת, אך יחד עמה הדשן נמס ונעשית פעולה אסורה הדבר אסור כמו כל פס"ר דניח"ל. ובאמת קשה על הרשב"א שהתיר, מאי שנא מפס"ר דניח"ל?

וצ"ל בדעת הרשב"א דלא דמי. פס"ר דנ"ל זהו מי שעושה דבר שכתוצאה ממנו נעשית מלאכה, אך כשאדם עושה פעולה שהיא

ההוראות לחקלאים ולגננים להרבות בערב שביעית בדישון המשתחרר לאט על מנת להימנע מדישון בשביעית עצמה.

ולכאורה מה ההיתר של דישון כזה, הרי כשהוא משקה בשביעית הוא מדשן בידיו, כי ההשקאה היא הממיסה את הדשן, ורק בהשקאה אוטומטית נראה להתיר אך לא בהשקאה ידנית. (המדובר במקום שאין הצדקה לדישון בשביעית עצמה).

ונראה שהדבר דומה למש"כ הרשב"א בשבת פ' האורג שמוותר לנעול בית אע"פ

עיין שבת ק"כ ב', ולא אמרו שם רבנן שכורך עליה גמי אלא כדי שלא יעמוד לפני ה' ערום, אך בלא"ה גרמא מותרת, שנא' "לא תעשון כן" — גרמא שרי.

מיהו משמע מהתם שגרמא מותרת רק במקום מצוה, אך שלא במקום מצוה לא הותרה גרמא, שהרי אסור לו לרחוץ ולסוך אלא לצורך מצוה (ומכאן יש אולי להוכיח שלא התירו גרמא במקום שמותר אלא לצורך, כגון מצוה או הפסד גדול, או צער גדול. עיין מחלוקת המחבר והרמ"א או"ח של"ד סכ"ב).

ועוד, הדבר תלוי אם הותרה גרמא בשביעית, והארכנו לעיל בענין זה. (עי' סי' ה').

מיהו י"ל שגרמא במקום שאינו מתכוון שרי, (וכמו שכתב המהר"ל בגור"א למס' שבת ע"ג ב'), וצ"ע בזה, בפרט כאשר האדם מפזר את הדשן בערב שביעית ביודעין שיצטרך להשקות בשביעית ועי"כ יגרום להמסת הדשן. ואולי יש לדמות זאת למי שמכניס את עצמו בערב שבת למצב שבו יהיה מסוכן בשבת ויצטרך לחלל שבת. עיין בעהמ"א והרמב"ן בשבת (דף י"ט) בענין ספינה. ובשו"ע יו"ד ס"ס רס"ו לענין מילה שלא בזמנה תוך ג"י לשבת.

מיהו יתכן לומר שבשביעית הדבר מותר. שהרי בפירוש אמרה התורה: "שש ושנים תזרעו", אע"פ שהנוטע בשש השנים יאלץ להשקות בשמיטה, אדעתא דהכי דברה התורה, וא"כ ה"ה בענינו וצ"ע. ג. וה' יאיר עינינו בתורתו.

עצמה יש לה שתי מטרות שוות, יש מקום להתיר (עיין חידושי ר' עזריאל ראש הברזל סי' ב'). מיהו הרי בזה נחלקו אבות העולם הרשב"א והר"ן, והר"ן אוסר, וקשה לסמוך על הרשב"א בנושא זה. ואולי באיסור דרבנן ובשביעית דרבנן יש להקל.

עוד נראה שבדרך כלל כשאדם משקה הוא לא מתכוין להמיס את הדשן וכוונתו רק להשקאה, והוא לא שם לב בזמן ההשקאה שהוא ממיס את הדשן, ויתכן שאפילו שכח כבר שהניח דשן מערב שביעית. וכל השאלה היא רק האם מותר להניח מלכתחילה דשן כזה. ואה"נ בשמיטה עצמה הדבר אסור, אך בשישית, אע"פ שהוא יודע שההשקאה תגרום גם לדישון מה בכך. והר"ז דומה למתעסק.

אלא שיתכן שהדבר תלוי במחלוקת המקו"ח והגרעק"א אם מתעסק הוא איסור או היתר לגמרי (עי' שו"ת באהלה של תורה ח"ב סי' כ'). שאם נאמר שיש במתעסק איסור, י"ל שאסור להניח את הדשן בששית ולסמוך על כך שהמשקה לא יזכור ויתעסק בדישון, הרי יש צורך למנוע שאדם יתעסק בדבר האסור, וצ"ע. (ועי' תוס' שבת י"א א' ד"ה שמה שמותר מעיקר הדין לחייט לצאת במחטו בע"ש אע"פ שיש חשש שישכח את המחט בשבת ויתעסק בהוצאתה. מיהו מתעסק בשבת אינו מלאכה כלל, משא"כ מתעסק באיסורים אחרים יש בו איסור מהתורה. עי' שו"ת רעק"א סי' ח').

עו"ל שלא ההשקאה היא הממיסה את הדשן אלא הלחות. והדבר דומה למי שהיה לו שם על בשרו שטובל טבילה של מצוה,